

Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

Niemand wil verstrooid worden

Preek op 20 mei 2012 over Genesis 11:1-9

Hendrik-Ido-Ambacht, De Ark, IKON-radiokerkdienst

Laten we een toren tot in de hemel bouwen – dat zeiden ze tegen elkaar, die mensen in dat oerverhaal. Dat zal ons beroemd maken, zeiden ze, dan zullen we niet over de hele aarde verspreid raken. Of zoals het in eerdere bijbelvertalingen stond: laten we voor onszelf een naam maken, om niet over heel de aarde verstrooid te worden.

Dat is wél wat er aan het einde van het verhaal gebeurt. Daar verstrooit God ze over heel de aarde, als het ware eigenhandig, als een zaaiër. De mensen hadden dat willen voorkomen, koste wat het kost. Een hoge toren, een grote naam, allemaal samen, om maar niet kwijt te raken, zoek te raken in de uithoeken van de wereld of in de plooiën van de geschiedenis. Ze zijn bang om verstrooid te worden. Bang om de weg kwijt te raken.

Als ik het zo zeg, lijkt het net of het over ouder wordende mensen gaat. Bang om verstrooid te worden. De weg kwijt raken in je hoofd, de dingen niet meer op een rijtje kunnen houden, grip verliezen – dat vinden we vreselijk. Je gaat zoeken naar ankers en bakens, naar iets wat je in ieder geval nog wél zeker weet – naar zo'n toren in de vlakte die je altijd kunt zien staan. Je wilt vasthouden wie je bent, wat je bent. Als je iets kwijtraakt, ben je geneigd om een ander maar alvast de schuld te geven, want aan jou kan het niet liggen, jij bent immers... ja wat was je ook alweer – o ja, kijk daar, die toren boven alles uit. Dat zijn wij. Zie je nou wel, wij, onze naam, geen speld tussen te krijgen.

Zo begonnen de mensen aan een megaproject. De stad met de toren. Een soort reusachtige termietenburcht midden in de laagvlakte. Iedereen deed mee, want hun naam moest groot en onuitwisbaar zijn. Hun toren moest een baken zijn, een absoluut middelpunt. Daar zou voortaan alles om draaien. Eendracht maakt macht. Eén volk, één rijk, één toekomst. Eenheid. Alles onder controle.

Wat daar gebeurt lijkt hoopvol, maar je hoort de angst er doorheen. We moeten de controle behouden, we mogen niet verstrooid raken. Dus iedereen moet meedoen. Er moet niet iemand met een ander idee komen. Er moet ook niet iemand grappen over gaan maken, over die grote naam en dat superproject. Humoristen, en dissidenten, die kun je bij zo'n mega-onderneming niet gebruiken. Alle neuzen dezelfde kant op. Bouwen, juichen, bomen kappen, stenen bakken, applaudiseren als er weer een nieuw hoogtepunt bereikt is. Trots zijn, niet twifelen.

Je voelt het allang aankomen: het soort eenheid wat hier vorm krijgt, heeft een griezelige kant. Het is machtig, zo machtig dat God zegt: *dit is nog maar het begin, straks zijn ze tot alles in staat*. Het dwingt alle mensen in hetzelfde patroon. Het is een eenheid die het leven vernauwt tot één project, én waarheid. Het doet denken aan het Derde Rijk en de Sovjet-Unie, de grote dictaturen van de vorige eeuw, of aan het Noord-Korea van nu. Ook daar zie je megaprojecten, het bouwen aan een grote naam, vlagvertoon. En de massa's doen mee, omdat de mensen bang zijn, of omdat ze groter dan zichzelf willen zijn. Omdat mensen liever érgens bij horen dan nergens bij horen – want niemand wil kwijt raken. Eenheid op een bodem van angst. Eenheid, want anders zijn we verloren – dat leidt altijd en overal weer tot dwang, tot onvrijheid. In de familie, in de kerk, in de samenleving – als eenheid bedoeld is om de grip niet te verliezen, dan maakt ze het leven niet wijder maar smaller, niet vrij maar benauwd.

In Genesis 11 wordt verteld hoe God erop reageert, op de eenheidsbeweging van de torenbouwers, namelijk – met de spraakverwarring. Dan kunnen ze elkaar niet meer verstaan, er worden bevelen geroepen maar niemand begrijpt ze, in plaats van één grote naam hebben ze allemaal een eigen taal, ze geven hun megaproject op, ze gaan elk hun eigen weg. Zo verspreiden ze zich over de hele wereld. Er komt een einde aan die enorme concentratie van macht, aan dat éne grote streven.

Spraakverwarring – het was niet een vloek, maar een zegen, zo heb ik geleerd van joodse bijbelgeleerden, een *blessing in disguise* zoals de Engelsen zeggen. Het lijkt alsof God de mensen afstraft, maar dat is niet waar het om gaat. Zolang ze allemaal één taal spreken, lijkt het alsof ze elkaar begrijpen, maar in feite luisterden ze allang niet meer naar elkaar: het project, de toren, de onuitwisbare naam, dat was het enige wat telde, het grote gevecht tegen de angst om de controle te verliezen. Alle diversiteit die er is tussen mensen, de hele bonte verscheidenheid van visies en levensverhalen, dat was ondergeschikt gemaakt aan de eenheidsbeweging.

Nu ze duizend verschillende talen spreken, moeten ze moeite gaan doen om elkaar te begrijpen. Als ze elkaar nog willen ontmoeten, moeten ze goed gaan luisteren, tijd nemen, ruimte maken. Ze moeten weer gaan leven naar de menselijke maat – niet de hemel bestormen, maar de aarde bewonen, zo goed en zo kwaad als het gaat. Ze moeten de rijkdom ontdekken van alle verschillen die er tussen mensen zijn. Ze moeten leren zien dat juist degene die niet meedoet aan jouw project, je vaak iets te bieden heeft wat jij nog niet had.

Dat geeft te denken. Bijvoorbeeld, nu we toch in de kerk zijn, over de oecumene. Ik denk dat we heel blij moeten zijn dat niet alle christenen samen lid zijn van één massale wereldkerk. Het is fijn als kerken contact met elkaar hebben, voor elkaar bidden, met elkaar samenwerken, elkaar aan het denken zetten, maar het moet vooral niet één organisatie worden, want dan is het binnen de kortste keren een toren van Babel. Trouwens, ook in het klein weten velen van ons hoe benauwd je het kunt krijgen in een geloofsbeweging waar geen respect is voor diversiteit, waar alle neuzen altijd dezelfde kant op moeten staan. Dat er zoveel verschillende kerken en geloofsgroepen zijn, elk met een eigen kleur en klank, is op zich een zegen, en niet een vloek. De vloek begint pas als we elkaar de maat gaan nemen, als we denken dat onze eigen kerktoren het middelpunt van de wereld is, dat onze kerk het enige baken in de vlakke is waar iedereen zich op moet richten.

Als eenheid in vrijheid ontstaat, is het een groot geschenk. Als ze geforceerd wordt volgehouden, gaat het wringen, en kan het uiteindelijk een gevangenis worden. Neem bijvoorbeeld de eenheid in een familie: het is vaak geweldig om te horen over zo'n familieweekend, samen ergens heen met alle kinderen en kleinkinderen, broers en zussen, neven en nichten, heerlijk ontspannen luisteren naar elkaars verhalen. Maar het kan heel beklemmend zijn als je probeert die eenheid vol te houden terwijl er in feite allang iets tussen zit, iets wat niet ter sprake mag komen. En je kunt zwaar lijden onder die vrolijke eenheid als je toevallig het zwarte schaap van de familie bent, degene die niet in het plaatje past. Dan sluit die eenheid jou uit, dan is ze te smal om jou een plaats te geven. Dan wordt het krampachtige eenheid, om de controle niet te verliezen, om niet verstrooid te raken. Om de naam op te houden, zoals toen, in Babel.

Zulke eenheid moet soms door spraakverwarring stukgebroken worden. Dan gaan mensen ontdekken hoe verschillend ze al die tijd al waren, en hoeveel verschillende verhalen en drama's er schuil gingen onder de deken van de eenheid. Georganiseerde eenheid, of het nu in de familie is of in de kerk, of in de samenleving, dat is altijd weer eenheid die anderen uitsluit. Eenheid onder onze regie, waar wij wél bij horen en zij niet. Of waar zij bij kunnen horen als ze zich aanpassen, en anders niet. Het is ontzettend belangrijk dat we de betrekkelijkheid van zulke eenheid inzien. Dat we beseffen dat God ook de God is van mensen die buiten die eenheid vallen die wij organiseren.

Volgende week is het Pinksteren. Dan zullen we horen over een heel ander soort eenheid – die mensen overkomt, mensen die alle controle verliezen. Al hun grenzen en indelingen vallen weg. Ze beleven een eenheid die anderen niet uitsluit maar insluit. Hun blik wordt niet versmald door dat éne waar ze samen naar streven – hun blik wordt verwijd door wat hun opeens bezielt, en wat van buiten komt, van boven, van God. Opeens waren ze niet bezig met hun eigen naam en identiteit en veiligheid, maar werden ze bezielt door de ruimhartigheid van God zelf. Ik moet er nu al bij zeggen, dat het zo niet is gebeven. De grote gemeenschap die op dat Pinksterfeest ontstond, zou al gauw weer erg bezig zijn met wie er wel en niet bij horen en wie dat dan mag bepalen – met eenheid die versmalt, met de behoefte om alles onder controle te hebben. Dat zit er bij ons zo ontzettend diep in.

We lezen vandaag ook woorden van Paulus, geschreven vanuit de gevangenis. Paulus had ooit, vroeger, enorm geijverd voor de eenheid van de joodse geloofsgemeenschap. Dat had hij gedaan door alle mensen te bestrijden die er anders over dachten, te vuur en te zwaard. Maar toen had hij die ontmoeting gehad met Jezus de Opgestane op de weg naar Damascus. Hij ontdekte dat hij het totaal bij het verkeerde eind had gehad, maar in plaats van uitgesloten te worden, afgedankt, hoorde hij dat hij mocht blijven. Zo leerde hij te denken vanuit de eenheid in Gods hart, die alle mensen insluit. Die eenheid kun je niet organiseren en dat hoeft ook niet, want die is er al – alleen, hij is niet onder onze controle. Het is niet een eenheid die we kunnen bezitten en waarover we kunnen beschikken. Het is de eenheid van de hemel, die als een koepel staat over alle verscheidenheid van onze aarde. Je kunt je er alleen aan toevertrouwen, verwonderd dat je er zomaar mag zijn, en ook verwonderd over heel dat bonte gezelschap van mensen die er bij God óók mogen zijn.

Vandaar dat Paulus schrijft: *Span je in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft: één lichaam en één geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is.*

Lof zij Christus in eeuwigheid. Amen.